

Anna Bera

Makroekonomiczna pozycja sektora mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce

---

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 385-393

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA BERA

Uniwersytet Szczeciński

MAKROEKONOMICZNA POZYCJA SEKTORA MIKRO I MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW W GOSPODARCE¹

Zmiany systemowe i strukturalne polskiej gospodarki zapoczątkowane na przełomie lat 80. i 90. XX wieku doprowadziły do niezwykle dynamicznego rozwoju sektora mikro i małych przedsiębiorstw. Makroekonomiczna pozycja tych przedsiębiorstw w gospodarce wpływa zarówno na sferę gospodarczą, jak i społeczną kraju. Biorąc pod uwagę dotychczasowe osiągnięcia mikro i małej przedsiębiorczości oraz dalsze perspektywy jej rozwoju, stanowi ona praktycznie jedyną szansę zwiększenia zatrudnienia, eksportu oraz skutecznego konkurowania polskiej gospodarki na rynku europejskim, a w obliczu globalizacji także na rynkach światowych.

W publikacji podjęto próbę przedstawienia pozycji sektora mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce. W szczególności zwrócono uwagę na cztery podstawowe przesłanki działalności tych przedsiębiorstw: tworzenie miejsc pracy, zapewnienie zmian strukturalnych, generowanie innowacji oraz wkład w integrację gospodarki narodowej z gospodarką światową.

Wprowadzenie

Poglądy na makroekonomiczną rolę sektora mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce narodowej w świetle teorii ekonomii ulegały zmianom i zależały często od wielu uwarunkowań politycznych, ekonomicznych, gospodarczych oraz społecznych (itp.). Przez prawie dwa ostatnie stulecia postrzeganie wpływu mikro i małych przedsiębiorstw na rozwój społeczno-gospodarczy nieznacz-

---

¹ Publikacja przygotowana w ramach grantu własnego nr NN113 1484 33 finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego nt. *Znaczenie ochrony ubezpieczeniowej w działalności mikro i małych przedsiębiorstw, Termin realizacji 2007–2009.*

nie się zmieniało, bowiem do lat 70. ubiegłego wieku ekonomiści uważali, że sektor ten nie odgrywa istotnej roli w gospodarce². Panowało przekonanie, że fundamenty nowoczesnej gospodarki tworzą duże przedsiębiorstwa, a praca i kapitał najlepiej są wykorzystywane w produkcji na szeroką skalę. Dokonując przeglądu prac związanych z literaturą przedmiotu można zauważyć stopniową ewolucję poglądów związaną z postrzeganiem tych przedsiębiorstw w gospodarkach poszczególnych krajów. Znaczenie mikro i małych przedsiębiorstw jako jeden z pierwszych doskonale określił P.F. Drucker stwierdzając, że są one „solą gospodarki rynkowej” i stanowią bazę demokratycznego porządku społeczno-ekonomicznego³. Z kolei odpowiedzi na pytanie o sens istnienia sektora mikro i małych przedsiębiorstw jako jeden z pierwszych udzielił J.Schumpeter, w sformułowanej tezie o „kreatywnej dystrybucji”. Badacz ten wskazywał, że kapitalizm nie mógłby istnieć bez ciągłego tworzenia nowych przedsiębiorstw powstających na gruzach tych, które upadły. Dzięki temu zdrowa kapitalistyczna gospodarka podlega wciąż reinkarnacji, jest w ciągłym procesie transformacji wiodącej ją na coraz wyższy poziom. Jednak proces upadania starych i rodzenia się nowych firm, a więc formowania się sektora mikro małych i średnich, nie przebiega wszędzie jednakowo. Gospodarcze i społeczne funkcje pełnione przez małe i średnie przedsiębiorstwa zależą zarówno od osiągniętego już poziomu rozwoju gospodarczego, jak i ustroju społeczno-politycznego państwa⁴.

Zmieniające się w kolejnych latach podejście do gospodarowania pokazało, że mikro i małe przedsiębiorstwa nie są podmiotami skazanymi na egzystowanie jedynie na obrzeżach nowoczesnej gospodarki i pozostawanie w cieniu działania dużych przedsiębiorstw. Pozycja mikro i małych stopniowo się umacniała, a ich liczebność i znaczenie w gospodarce wyraźnie rosło i to nie tylko w krajach Europy, ale również na kontynencie amerykańskim, azjatyckim, a także na afrykańskim i australijskim. Mikro i małe przedsiębiorstwa zaczęły wywierać istotny

---

² Zob. B. Mikołajczyk, *Infrastruktura finansowa MSP w krajach Unii Europejskiej*. Difin, Warszawa 2007, s. 22, P. Dominiak, *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*. PWN, Warszawa 2005, s. 48 i następn. R.Gabryszak: *Typy przedsiębiorczości w doktrynie ekonomicznej, Ekonomia menedżerska dla MSP w teorii i praktyce*, red. S. Pioch, R. Gabryszak, Difin, Warszawa 2008, s. 22.

³ Szerzej na ten temat pisze S.K. Chetty, *Explosive international growth and problems of success amongst small to medium-sized firms*. „International Small Business Journal” 2003, Vol. 21 No.1, s. 5–27.

⁴ M. Leicht, *Der Schumpeter – Unternehmer stirbt nicht aus! Zukunftschancen und Risiken selbständiger Unternehmer, Betriebswirtschaftslehre mittelständischer Unternehmen*, red. H. Albach, T. Held, C.E Poeschel Verlag Stuttgart, Stuttgart 1984, s. 51–56.

wpływ na procesy ekonomiczne, społeczne i polityczne, a także stawały się bogatym źródłem inicjatyw w zakresie przedsiębiorczości, innowacji, ich działalność zaczęła się przyczyniać do poprawy spójności gospodarczej i społecznej.

Miejsce sektora mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce

Proces transformacji w Polsce podobnie jak w innych krajach Europy Środkowo-wschodniej zapoczątkował rozwój tych przedsiębiorstw. W rozwoju polskiej przedsiębiorczości, począwszy od lat 80. XX wieku można wyróżnić kilka faz. Po tzw. wstępnej fazie rozwoju przedsiębiorczości (lata 1981–1988) i eksplozji przedsiębiorczości (1989–1992) sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw wszedł w fazę „samoregulacji rynkowej”, w której został poddany oddziaływaniu wielu czynników rynkowych, takich jak wahania popytu globalnego i popytu na rynkach cząstkowych oraz presji związanej z globalizacją i potrzebą budowy trwałej przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na rynkach krajowych i zagranicznych⁵. Można stwierdzić, że w Polsce dopiero pod koniec lat 80. ubiegłego wieku, powstały warunki do dynamicznego rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Od tego czasu prawne uwarunkowania rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw nie odbiegały zasadniczo od obowiązujących w krajach Unii Europejskiej, a zapoczątkowane wówczas przekształcenia ustrojowe przyczyniły się do ich ogromnego wzrostu ilościowego, co stało się w pewnym sensie symbolem transformacji gospodarczej w Polsce.

Także w Unii Europejskiej od przełomu lat 80. i 90. XX wieku rozpoczął się proces wzrostu liczebności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Tempo wzrostu wynoszące 1,5% rocznie, zbliżyło się do tempa powstawania nowych dużych przedsiębiorstw. Oznacza to, że udział mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w Unii Europejskiej ustabilizował się na poziomie 99,8%, ogólnej liczby wszystkich przedsiębiorstw, przy czym w poszczególnych państwach członkowskich jest to od 99,4% do 99,9%⁶. Zatrudnienie w tych przedsiębiorstwach stanowi 75% ludności czynnej zawodowo⁷ oraz z 70,5–procentowym udziałem

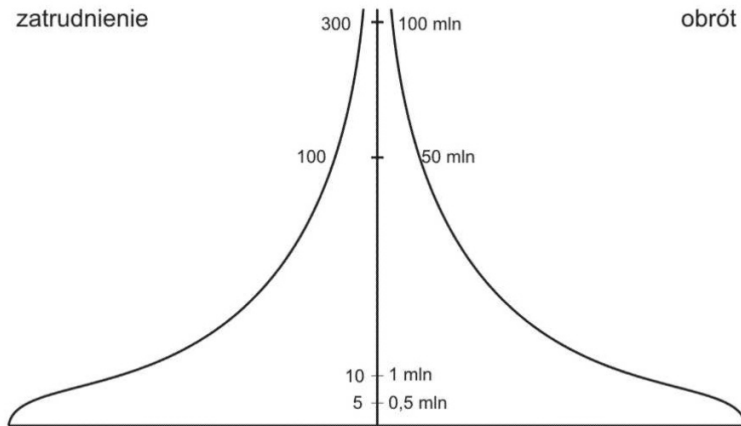
---

⁵ T. Łuczka, *Kapitał obcy w małym i średnim przedsiębiorstwie*. PWN, Warszawa–Poznań 2001, s. 27.

⁶ Według danych Eurostatu (za 2006 r.) w Niemczech sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw stanowił 99,5% funkcjonujących przedsiębiorstw, a przykładowo we Francji zanotowano udział 99,9%.

⁷ Według danych Eurostatu (za 2006 r.) w Niemczech udział sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w zatrudnieniu wynosi 70,2%, natomiast we Francji 63,9%.

w produkcji krajowym brutto, przy czym największe ich znaczenie jest w handlu i usługach. Graficznie rozkład przedsiębiorstw w Unii Europejskiej przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Struktura przedsiębiorstw według zatrudnienia i obrotu

Źródło: *Betriebswirtschaftslehre der Mittel- und Kleinbetriebe*, red. H.Ch. Pfohl, Erich Schmidt Verlag, Berlin 2006, s. 27.

Kielichowy rozkład przedsiębiorstw w gospodarce (opracowany dla Unii Europejskiej) przedstawia udział poszczególnych przedsiębiorstw w rynku według zatrudnienia i wartości przeciętnego obrotu. Największy udział mają przedsiębiorstwa zatrudniające do 5 pracowników oraz przeciętnym obrotem rocznym kształtującym się na poziomie 0,5 mln lokalnej waluty. Z kolei najmniej na rynku jest przedsiębiorstw zatrudniających 300 i więcej pracowników o obrocie wynoszącym około 100 mln lokalnej waluty.

Makroekonomiczna charakterystyka sektora mikro i małych przedsiębiorstw

Znaczenie sektora mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce często się niedocenia, a przecież to właśnie te firmy w dużej mierze wyznaczają ramy rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, co wynika m.in. Z ich wpływu na poszczególne segmenty gospodarki i podmioty, a docelowo także na osiąganie wysokich wartości makroekonomicznych oraz zmiany zachodzące na rynku lokalnym i regionalnym. W szczególności należy zwrócić uwagę na cztery podstawowe przesłanki działalności tych przedsiębiorstw: tworzenie miejsc pracy, zapewnienie

zmian strukturalnych, generowanie innowacji oraz wkład w integrację gospodarki narodowej z gospodarką światową⁸.

Podstawowym warunkiem przetrwania oraz rozwoju każdego przedsiębiorstwa jest generowanie innowacji. Od zdolności do bycia innowacyjnym, przez ciągle podnoszenie jej poziomu i uzyskiwania dzięki temu odpowiedniej efektywności zależy przede wszystkim, jak twierdzi M.E. Porter, przewaga konkurencyjna przedsiębiorstwa⁹. Zatem innowacje zajmują szczególne miejsce wśród czynników sukcesu przedsiębiorstwa. Innowacyjne przedsiębiorstwo umiejętnie tworzy, absorbuje i wykorzystuje nowe produkty czy usługi, a także jest przygotowane do ciągłego adaptowania się do zmian zachodzących w otoczeniu. Przewaga mikro i małych przedsiębiorstw polega m.in. na efektywności badań i tempie wdrażania ich efektów w życie, zdolności szybkiego reagowania w celu natychmiastowego dostosowania się do zmiennych wymagań rynkowych, braku biurokracji, większej skłonności do ryzyka oraz efektywnej, nieformalnej sieci komunikacji¹⁰. Podaje się, że 75% nowości małe przedsiębiorstwa wykorzystują w ciągu 2 lat, w dużych zaś udaje się wdrożyć tylko 30% z nich¹¹. Te zdolności są wynikiem zarówno korzyści efektywnego wykorzystania bardzo ograniczonych zasobów wskutek nacisku konkurencji, zmuszającej do ciągłego odnawiania swoich produktów, jak i bezpośredniego zaangażowania przedsiębiorcy w proces innowacyjny. Należy również nadmienić, że przedsiębiorstwa w Polsce względem gospodarek światowych znacznie odbiegają w swoich działaniach innowacyjnych. W roku 2007 *The Summary Innovation Index (SII)* dla Polski wyniósł 0,24 (w Unii Europejskiej 0,45)¹².

Następnie należy zauważyć korzystny wpływ mikro i małych przedsiębiorstw na zatrudnienie i tworzenie miejsc pracy. Efekt zatrudnienia można przeanalizować w różnych przekrojach. Przede wszystkim w tym sektorze przedsię-

---

⁸ H.H. Bass, *KMU in der deutschen Volkswirtschaft: Vergangenheit, Gegenwart, Zukunft*, Nr 101. Universität Bremen. Bremen 2006, s. 10–11.

⁹ M.E. Porter, *Porter o konkurencyjności*. PWE, Warszawa 2001, s. 192.

¹⁰ Szerzej na ten temat pisze K. Poznańska, *Uwarunkowania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach*. Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1998.

¹¹ A. Bielawska, *Znaczenie małych firm dla rozwoju gospodarczego*, „*Ekonomista*” 1992, nr 3, s. 467.

¹² Niższą wartość współczynnika innowacyjności zanotowano tylko w Turcji, Rumunii, Litwie, Bułgarii, Chorwacji. Źródło: *European Innovation Scoreboard 2007. Comparative Analysis of Innovation Performance*, 2008, s. 5.

biorstw w 2007 r. W Polsce zatrudnienie znalazło ok. 4,6 mln osób, tj. 51,29% wszystkich pracujących¹³. Wartości liczbowe prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach sektora mikro i małych przedsiębiorstw w latach 2005–2007 (tys. osób)

Rok	Ogółem	Z czego przedsiębiorstwa o liczbie zatrudnionych		
		0–9	10–49	udział MMP w ogólnej liczbie pracujących (%)
2004	8161	3384	967	53,31%
2005	8288	3403	972	52,78%
2006	8556	3475	977	52,03%
2007	8969	3593	1008	51,29%

Źródło: opracowanie własne.

Przeciętnie w Unii Europejskiej przedsiębiorca z tego sektora zatrudnia 6 pracowników¹⁴, w Polsce około 4, z kolei mikroprzedsiębiorca około 3 pracowników¹⁵. Mikro i małe przedsiębiorstwa wnoszą duży wkład w powstawanie nowych miejsc pracy i dają większą pewność ich utrzymania niż przedsiębiorstwa duże. Miejsca pracy w tej grupie przedsiębiorstw są też przeciętnie tańsze od miejsc pracy w dużych przedsiębiorstwach¹⁶. Mikro i małe przedsiębiorstwa mają też znaczący udział w systemie szkolenia i doskonalenia zawodowego (w Niemczech około 85%¹⁷). Ważnym aspektem funkcjonowania tych przedsiębiorstw jest to, że generują one mniejszy poziom bezrobocia, zatem pozytywnie oddziałują na realizowaną przez państwo politykę regionalną¹⁸. Wykazują też większą dynamikę w zatrudnieniu niż przedsiębiorstwa dużych rozmiarów¹⁹.

¹³ W krajach Unii Europejskiej wskaźnik ten kształtuje się podobnie i wynosi około 52%, www.eurostat.com.

¹⁴ J. Mugler, *Betriebswirtschaftslehre der Klein- und Mittelbetriebe...*, s. 33. Dane te dotyczą krajów grupy E-19 (tj. UE-15 oraz Norwegia, Szwajcaria, Islandia, Lichtenstein) za 2003 rok.

¹⁵ *Zarządzanie małym i średnim przedsiębiorstwem*, red. K. Safin, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 52.

¹⁶ P. Dominiak, *op.cit.*, s. 144.

¹⁷ *Betriebswirtschaftslehre der Mittel- und Kleinbetriebe*, red. H.Ch. Pfohl, Erich Schmidt Verlag, Berlin 2006, s. 35.

¹⁸ *Ibidem*, s. 35.

¹⁹ A.G. Schmidt, *Der überproportionale Beitrag kleiner und mittlerer Unternehmen zur Beschäftigungsdynamik: Realität oder Fehlinterpretation von Statistiken?*, „Zeitschrift für Betriebswirtschaft“ 1996, Nr 66, s. 538.

Znaczenie mikro i małych przedsiębiorstw w gospodarce należy przeanalizować także przez pryzmat miar i wielkości makroekonomicznych. Należy tu wymienić mierniki, które oddziałują na funkcjonowanie i rozwój przedsiębiorstw tego sektora, a zalicza się do nich przede wszystkim: produkt krajowy brutto (PKB), inflację i bezrobocie, politykę makroekonomiczną w tym politykę pieniężną i fiskalną oraz instrumenty przeciwdziałające zakłóceniom i wstrząsom ekonomicznym w gospodarce, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, globalizację oraz pozostałe mierniki. Jeżeli chodzi o zakres powiązań pomiędzy PKB a rozwojem mikro i małych przedsiębiorstw, w warunkach gospodarki rynkowej sprowadza się do układu wzajemnych zależności, w którym uczestniczy państwo, gospodarstwa domowe oraz przedsiębiorstwa. Udział mikro i małych przedsiębiorstw w tworzeniu PKB wyniósł 37,44%, łącznie z przedsiębiorstwami średnimi 47,4% (dla porównania w 1995 r. udział sektora MSP w tworzeniu PKB wyniósł 30%). Strukturę PKB w latach 2005–2007 r. przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Struktura PKB w latach 2005–2007

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
	w mln zł		
PKB	983302,0	1061031,0	1175266
W tym: przedsiębiorstwa:	686833,0	746549,2	831024,2
Z tego: liczba zatrudnionych 0–9 osób	308966,3	329150,4	354242,1
Zatrudnionych 10–49 osób	71927,3	77515,4	85894,4
Zatrudnionych 50–249 osób	86982,4	98602,6	117316,5
Zatrudnionych powyżej 249 osób	218957,0	241280,6	273571,2
Udział MSP w tworzeniu PKB (%)	47,5	47,7	47,7
Udział MMP w tworzeniu PKB (%)	38,74	38,33	37,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007...*, s. 39.

Znaczny udział sektora mikro i małych przedsiębiorstw w Produkcie Krajowym Brutto jest przejawem konkurencyjności tegoż sektora. Mikro i małe podmioty rynkowe w Polsce nie mają większych problemów na znalezienie odbiorców na produkowane wyroby (obecnie jedynie 4,3% badanych firm). Przedsiębiorstwa te szacują, że pomimo kryzysu wysoki popyt na ich wyroby utrzyma się także w przyszłości.

Rolę mikro i małych przedsiębiorstw można też analizować przez zapewniane sektorowe zmiany strukturalne oraz rozwój regionalny. Przemysłowe cykle innowacyjne stają się na całym świecie coraz krótsze, a wynika to z przyczyn związanych z konkurencją rynkową oraz z powodów technicznych. Regiony o długich tradycjach przemysłowych mają większą szansę na ponowny rozwój, ale również zacofane gospodarczo regiony nie są pozbawione szansy na przeskoczenie rozwoju technicznego o jedną generację oraz na zastosowanie najbardziej aktualnych technologii²⁰. Mikro i małe przedsiębiorstwa nie potrzebują do funkcjonowania szczególnych warunków infrastrukturalnych, dlatego mogą być tworzone nawet tam gdzie dla dużych przedsiębiorstw jest to nierentowne. Zgodnie z cechami małej przedsiębiorczości jest ona tworzona by działać lokalnie a zatem skala jej działania jest ograniczona. Można, zatem powiedzieć, że mikro i małe przedsiębiorstwa przesądzają o decentralizacji gospodarki i wprowadzają ją na tory gospodarki rynkowej. Dzięki swobodzie działania małych przedsiębiorstw oraz ich skłonności i możliwości wykorzystania lokalnych zasobów, wolności integrowania się powstają efektywne procesy gospodarcze, wzrasta zamożność społeczeństwa w regionie, zmienia się styl życia właścicieli i pracowników oparty na swobodzie wyborów rynkowych, wolności gospodarczej, efektywnej przedsiębiorczości²¹.

W tym kontekście nie sposób pominąć również roli mikro i małych przedsiębiorstw w wypełnianiu nisz rynkowych. Ok. 80% firm tego sektora to przedsiębiorstwa niszowe²². Należy mieć jednak na względzie, że działalność w niszy rynkowej wiąże się w praktyce z ryzykiem procesu konsolidacji. Tocząca się globalna konsolidacja branż zagraża wszystkim przedsiębiorstwom, które nie tworzą trójki liderów określonego rynku, a więc wszystkim graczom niszowym.

Podsumowanie

Istotnym aspektem działalności mikro i małych przedsiębiorstw jest ich stabilizacyjny wpływ na gospodarkę. Ważne jest także to, że mikro i małe przedsiębiorstwa znacznie lepiej radzą sobie z recesją, kryzysem czy załamaniem koniunktury. Jest to wynikiem lepszych zdolności adaptacyjnych oraz większych

²⁰ H.H. Bass, *op.cit.*, s. 11.

²¹ *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużyński, PWE, Warszawa 2004, s. 19.

²² F. Kröger, A. Vizjak, A. Kwiatkowski, *Sukces w niszach rynkowych. Strategie uzyskiwania globalnej przewagi konkurencyjnej*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2006, s. 11.

możliwości elastycznego reagowania na oddziaływania rynku²³. Mniejsza w porównaniu z dużymi i średnimi przedsiębiorstwami aktywność mikro i małych firm sprawia, że w mniejszym stopniu odczuwają one pogorszenie światowej koniunktury gospodarczej, ponieważ często ich działalność ogranicza się do rynków lokalnych oraz rynku krajowego.

MACROECONOMICAL POSITION OF SME SECTOR IN THE ECONOMY

Summary

The article presents the position of sector micro and small sized enterprises in the economy. A special attention was put to the four basics functioning: create new jobs, structural changes, introduce innovations and integration of the national economy with global economy.

Translated by Anna Bera

---

²³ W czasie kryzysu duże przedsiębiorstwa i koncerny reagują na trudne sytuacje zwalnianiem pracowników z kolei, małe przedsiębiorstwa często utrzymują stan zatrudnienia lub wręcz go zwiększają. Pisze na ten temat R. Bartel, *Organisationsgrößen: Vor- und Nachteile*, w: *Jahrbuch für Sozialwissenschaften*, Gettingen 1990.